

EL TÀTAR DE CRIMEA: APUNT HISTÒRIC I LINGÜÍSTIC

MIQUEL CABAL GUARRO
Universitat de Barcelona
miquelcabal@ub.edu

RESUM

Aquest breu article vol apuntar els aspectes històrics i lingüístics més rellevants de la llengua dels tàtars de Crimea. L'objectiu és exposar de manera sumària els punts més calents d'una realitat (socio)lingüística complexa i poc comparable a d'altres casos, així com alertar sobre la possibilitat que el TC descendeixi un grau més en la fatídica llista de llengües amenaçades.

PARAULES CLAU: tàtar de Crimea; deportacions de Stalin; llengües amenaçades; llengües turqueses; sociolingüística.

CRIMEAN TARTAR: HISTORY AND LANGUAGE ESSAY

ABSTRACT

This short article tries to point out the most relevant linguistic and historical aspects surrounding the Crimean Tatar language. The aim is to summarily expose the hottest spots of a complex and rather not comparable (socio)linguistic reality, and to warn about the possibility that the Crimean Tatar could move downward in the fateful list of endangered languages.

KEY WORDS: Crimean Tatar; Stalin's deportations; endangered languages; Turkic languages; sociolinguistics.

1. INTRODUCCIÓ: LLENGÜES I NACIONALITATS A L'URSS

L'Estat Soviètic va heretar el vast gresol de pobles, llengües, cultures i religions que l'Imperi Rus havia absorbit durant segles d'expansió territorial. Cent cinquanta grups ètnics poblaven els territoris de la jove Unió Soviètica (Alpàtov 2000). Inicialment, durant les dècades de 1920 i 1930, l'Estat va impulsar culturalment les anomenades *nacionalitats* amb l'objectiu d'acostar el comunisme a tots els pobles del territori (política d'indigenisme). Alhora, però, va establir l'obligatorietat de l'ensenyament del rus a totes les escoles, de tal manera que va iniciar-se un procés irrefrenable de substitució lingüística a favor del rus (polítiques de ciril·lització i russificació) (Kreindler 1989).

La política lingüística dels primers anys de l'URSS va comportar també l'aparició d'elits culturals en moltes de les nacionalitats de l'Estat (Slezkine 1994). Això va fer créixer sentiments nacionals en molts pobles. A final de la dècada de 1930, l'Estat va emprendre un procés de russificació intensa dels territoris. A fi d'aconseguir resultats d'una manera ràpida i efectiva, el potent govern central soviètic va servir-se de deportacions massives, de migracions forçades i de repoblaments calculats (Statiev 2005). Aquests mètodes, que partien de premisses eminentment geoestratègiques, tenien com a resultat secundari la redistribució de la població russòfona per tot el territori (Bilinsky 1981).

Després de les successives migracions, moltes de les nacionalitats es van trobar desplaçades i immerses en entorns lingüístics que no els eren propicis. De la mateixa manera, la població russòfona va augmentar notablement a totes les repúbliques. Com a conseqüència de tots aquests moviments i dels paisatges nacionals que se'n van derivar, les llengües pròpies de les nacionalitats van iniciar un retrocés que, en molts casos, ha acabat provocant-ne la (pràctica) desaparició (Grenoble 2003). Les llengües que van poder resistir millor l'embat de la russificació van ser, evidentment, les que tenien més parlants i, sobretot, les que eren pròpies de la nacionalitat titular de la república.

La República Socialista Federativa Soviètica de Rússia (RSFSR) incloïa, al seu torn, repúbliques i territoris amb diversos graus d'autonomia que comptaven amb importants bosses de població de diverses *nacionalitats*. A l'últim cens oficial realitzat a l'URSS (1989), la RSFSR tenia un 83% de població russa (120 milions d'individus), mentre que les minories nacionals anaven des dels 5,5 milions de tàtars (gairebé un 4% de la població total de la federació) fins als 85 parlants de llengua orok.

La caiguda de l'URSS l'any 1991 va esperonar de nou les nacionalitats dels territoris sotmesos fins llavors al pes del centralisme comunista. Les repúbliques històriques van aprofitar el moment per establir fortes mesures renacionalitzadores, ja se centressin en l'àmbit lingüístic (repúbliques bàltiques) o religiós (repúbliques centreasiàtiques).

Les diverses fases de la política lingüística del govern soviètic s'articulen generalment al voltant de quatre grans eixos, que coincideixen en gran mesura amb canvis polítics i socials fàcilment identificables (Albin 1970, Crisp 1989, Grenoble 2003, Kreindler 1989, Lewis 1972). Per a un repàs més detallat d'aquestes fases, vegeu Cabal-Guarro (2013b). A continuació en fem un sumari a partir de conceptes i paraules clau:

1. Indigenisme (també conegut amb el terme rus original, *korenizàtsia*), alfabetització massiva, implantació de llengües estàndard i de sistemes ortogràfics nous (en molts casos de base llatina), suport a totes les llengües de les nacionalitats, política nacional *centrífuga*, creació de repúbliques ètnicament homogènies. Lenin, Nova Política Econòmica.
2. Implantació del rus com a matèria obligatòria en l'ensenyament, entrada de vocabulari d'origen rus a les llengües minoritàries, política nacional *centrípeta*, naixement del nacionalisme soviètic (i identificació amb el nacionalisme rus). Stalin, plans quinquennals, grans purgues.
3. Afavoriment del rus a tots els nivells, malestar de les minories nacionals (especialment a les repúbliques bàltiques i de l'Àsia central), glorificació del poble rus. Khrusxov i Bréjnev.
4. Recuperació de l'equilibri entre el rus i les llengües de les altres nacionalitats. Perestroika.

2. APUNT HISTÒRIC SOBRE ELS TÀTARS DE CRIMEA

La península de Crimea està situada al mar Negre. Limita al Nord amb Ucraïna i a l'Est amb Rússia, a través de l'estret de Kertx. Està unida al continent per l'istme de Perekop.

Des de l'antiguitat, amb les colònies gregues establertes a la costa de la península que Heròdot anomena Tàurida, Crimea ha estat habitada per pobles de procedències molt diverses. Fins a les invasions godes del segle III, diversos governants hi van establir diferents formes d'estat, però sempre van mantenir bones relacions amb els grecs i, posteriorment, amb l'Imperi Romà. Després dels gots, la península va ser objecte de nombroses ocupacions. Cronològicament: huns, búlgars, khàzars, la Rus de Kíev, bizantins, polovtsians i mongols. Durant el segle XIII, els genovesos es van establir en fortificacions costaneres de les rutes d'orient que havien bastit els venecians i es feren amb el control econòmic i comercial de Crimea i del mar Negre durant gairebé dos segles.

Després de la caiguda de l'Imperi de l'Horda Daurada (1441), les ètnies turqueses que habitaven la península van fundar el primer khanat independent de Crimea, sota el regnat de HacıGiray. El 1478, el khanat va passar a ser subsidiari de l'Imperi Otomà. Després que els cosacs bloqueguessin Crimea per l'istme de Perekop, van succeir-se les pugnes entre ells i els otomans.

El 1783, Crimea va quedar sota control *de facto* de l'Imperi Rus, que guanyava accés a les aigües del mar Negre. La Guerra de Crimea (1854-1856) va devastar la península i bona part dels TC emigraren a Anatòlia i a d'altres regions de l'Imperi Otomà. Durant la Guerra Civil Russa, Crimea fou el darrer baluard de l'Exèrcit Blanc (1920).

El 1921, es va crear la República Socialista Autònoma de Crimea, integrada a la República Federativa Socialista Soviètica de Rússia. Aquest fet va jugar en contra de les minories de la península (TC i grecs, eminentment), que van veure com les seves propietats eren col·lectivitzades i el seu territori històric era aprofitat per l'emergent poder comunista.

La Segona Guerra Mundial també va suposar un fort cop per a Crimea. L'exèrcit nazi va destinar grans esforços a obtenir el control de la península i integrar-la al seu pla d'expansió germànica cap a l'Est.

El 1942, doncs, Crimea va passar a formar part del Tercer Reich i fou administrada com a província. La regió muntanyosa de la costa, però, es va mantenir en mans dels partisans de l'Exèrcit Roig. El 1944, les tropes roges van derrotar els nazis en una gran ofensiva i van prendre Sevastópol, ciutat d'enorme valor simbòlic per als russos. Stalin es proposà restablir la dignitat soviètica a la zona en poc temps: l'any 1945, Crimea va passar a ser un *óblast* de Rússia. Fins al 1954 no es va traspasar a Ucraïna.

L'autonomia s'hi restituí el 1991 en forma de república autònoma dins de l'Estat ucraïnès. Des de 2014, però, després d'un alçament i una annexió

referendada a les urnes, Crimea ha esdevingut una república autònoma de la Federació Russa, tot i que la gran majoria d'estats del món no l'han reconeguda com a tal i encara la consideren territori ocupat.

Per conèixer la història de Crimea de manera crítica i detallada, pot consultar-se Fisher (1987) o Ascherson (2001).

3. DEPORTACIÓ I RETORN DELS TÀTARS DE CRIMEA

Les deportacions foren una activitat habitual durant els anys del Gran Terror estalinista i fins després de la Segona Guerra Mundial. Un dels propòsits més clars de les deportacions era contribuir a la desestabilització de les nacionalitats diferents de la russa, sobretot les que havien manifestat menys simpaties amb el comunisme socialista de l'URSS (Polian 2000, Statiev 2005). A més a més, però, una població nacionalment heterogènia i forçadament russificada a les fronteres de més rellevància geoestratègica de l'Estat assegurava una desorganització civil que resultava ideal a ulls del règim. Cap moviment contrari a l'Estat no seria capaç d'organitzar-se en unes condicions com aquelles (Polian 2000).

Així, doncs, les raons que van motivar l'elecció del poble dels TC com una de les nacionalitats a deportar eren diverses. Segurament, però, cal buscar-ne els fonaments tant en la posició geoestratègica de la península com en la filiació turquesa del poble tàtar. Tal com diu Statiev:

In fact, the real goal of this policy was assimilation of ethnic groups blacklisted for various reasons, among which the alleged anti-Soviet resistance was sometimes only a minor factor. This new assimilation strategy could be more easily justified if the stigmatized nationalities were accused of treason and exiled under wartime emergency decrees (Statiev 2005).

La dècada dels 1920 fou d'esplendor per a la cultura tàtara a Crimea: hi havia tres-centes cinquanta escoles nacionals en funcionament, la Universitat de Tàuria impartia llengua i cultura tàtares, es formaven mestres i es reobriren teatres i museus nacionals (Fisher 1987). Transcorreguts aquests anys, durant els 1930 es va iniciar un procés agut de russificació i soviètzació (Grenoble 2003).

Es va obligar els TC a emprar l'escriptura ciríl·lica, es van tancar escoles i, el que va ser definitiu, de 1928 a 1939 es van empresonar entre 35.000 i 40.000 TC. Els intel·lectuals tàtars van desaparèixer de totes les esferes de la cultura. Es van prohibir les publicacions en tàtar i l'ensenyament de la llengua (Williams 1998).

En aquest clima d'hostilitat nacional, alguns tàtars van col·laborar amb els nazis, a qui veien com a única sortida a l'opressió stalinista. Aquesta actitud va servir de pretext perquè Stalin en decretés la deportació. De tota manera, com també afirma Williams (1998), "that portion of the population that was guilty of collaboration had thus left the Crimea *prior* to the Red Army's liberation of the

territory". És a dir, que quan Crimea va retornar a mans soviètiques, (la gran majoria de) els col·laboracionistes ja no hi eren.

Tal com dicta el decret signat personalment per Stalin: "Cal fer fora tots els tàtars del territori de Crimea i deportar-los permanentment com a colons especials al territori de la RSS d'Uzbekistan. La deportació s'assigna a l'NKVD, que l'ha d'haver completada el dia 1 de juny de 1944". I així va ser. El 18 de maig de 1944, 191.088 persones (Bugai, citat per Williams 2002) van ser deportades cap a l'Uzbekistan. Un 47% dels deportats va morir abans d'arribar a la destinació. Els que van arribar-hi van quedar reclosos en àrees tancades, de les quals tenien prohibit sortir.

Mancats de recursos, de passaports i de propietats, els TC no van veure com se'ls rehabilitava fins al 1967. El decret de rehabilitació, però, no els reconeixia com a poble, sinó que tan sols els concedia certes regions autònomes de l'Uzbekistan perquè s'hi instal·lessin de manera definitiva, concessió que van rebutjar. Fins al 1989 no se'ls va restituir el dret de tornar a la seva terra. També aquell any, per primera vegada des de la deportació, un cens els va tenir en compte com a nacionalitat.

Amb la deportació de 1944, doncs, els tàtars van anar a parar a l'Uzbekistan (la immensa majoria), al Kazakhstan i als Urals. Privats de qualsevol dret civil, sense pàtria i amb una campanya orquestrada per fer-ne esvair la identitat, estava previst que els TC s'assimilessin als altres pobles turquesos en una sola generació (Williams 2002). Això hauria comportat un procés de substitució lingüística molt ràpid.

Les autoritats soviètiques, però, no van tenir prou en compte la importància de l'islam i del sentiment *panturc* dels pobles turquesos de l'URSS (Czerwonnaja 2007, Williams 1998). L'any 1950, Lemercier afirmava: "The Crimean Tatars are doomed to be assimilated by the peoples among whom they are now living. Thus, a people with a long, glorious and tragic past will disappear from history" (Lemercier-Quellejey 1968, citat per Williams 1997). Això, ara ho sabem, no va ser així.

Malgrat tot això, els TC van aconseguir forjar un cert sentiment identitari. Tot i que oficialment no existien com a poble (els censos de l'URSS no els van contemplar com a nacionalitat fins al cens de 1989) i que, per tant, no tenien dret a mitjans de comunicació ni a rebre educació en la seva llengua, agrupats al voltant de la família i sempre amb la idea del retorn a la pàtria històrica, els TC van aconseguir sobreviure a un intent flagrant de genocidi (Williams 1998).

El 1956, Nikita Khrusxov va fer un gest envers les anomenades *nacions castigades*. Però mentre que va permetre el retorn dels txetxens i dels ingúixos al Caucas, es va limitar a relaxar les restriccions d'assentament dels TC i a permetre'ls la publicació d'un diari en la seva llengua (Williams 1998). Això, lluny d'enfonsar els TC, va acabar d'esperonar-los per aconseguir el restabliment de tots els seus drets com a poble (Czerwonnaja 2007, Williams 2002).

Des que van rebre el consentiment per tornar a Crimea, els TC no han deixat de fer-ho en massa. El mateix 1989, se'n van censar 46.807; l'any 1990, ja n'hi havien tornat 90.000; a final de 1991 ja eren 150.000 (Brudko 1994). Segons dades de l'últim cens oficial ucraïnès, l'any 2001 hi havia 243.400 tàtars a Crimea. El 2007 (Czerwonnaja 2007), n'havien tornat 280.000, mentre que es calcula que uns 200.000 romanien fora de la península, majoritàriament a l'Uzbekistan. Dels retornats, aproximadament la meitat havien estat allotjats, mentre que la resta esperaven en campaments provisionals (ACNUR). Segons l'ACNUR (de Grujil 2000), l'atur entre els tàtars arribava en algunes zones al 70% de la població activa. El cens que el govern rus va conduir el 2014 a la península va censar 232.000 tàtars de Crimea. És presumible que l'ambient bèl·lic i les suspicàcies que generaven les visites dels agents del cens portessin bona part de la població tàtara a declarar una altra nacionalitat.

El govern ucraïnès va autoritzar la creació d'un Consell del Poble Tàtar (*Mejlis*), perquè fes d'interlocutor entre els retornats i les autoritats de la península i de l'Estat. Actualment, el govern rus no reconeix la institució com a interlocutor vàlid.

4. LA LLENGUA TÀTARA DE CRIMEA

Filiació i divisió dialectal

El TC és una de les llengües parlades per la població turquesa de la península de Crimea. Pertany a la branca turquesa de les llengües altaiques. La història dinàmica dels pobles turquesos fa que actualment resulti complicat d'establir una classificació de les llengües modernes del grup a partir de criteris genètics i geogràfics (Johanson i Csató 1998).

Segons la classificació de Johanson i Csató (1998), el TC pertany al subgrup occidental del grup kiptxak de llengües turqueses, juntament amb el kúmik, el karatxai, el balkar i el karaïm. Segons Izidínova (1997), en canvi, el dialecte septentrional (*nogai*) i el central (anomenat *tat*, dialecte de transició que ha servit de base per a la llengua literària) pertanyen al grup kiptxak de llengües turqueses, mentre que el dialecte meridional (*yaliboylu*) és més proper al turc i s'inclou en el grup oguz.

Així, doncs, el TC es troba en una de les zones de transició més marcada entre grups de llengües turqueses. A la península hi ha hagut contactes històrics entre otomans, d'una banda, i tàtars, nogais i karaïms, de l'altra (Johanson i Csató 1998).

És interessant d'observar que la diferenciació geolectal del TC pràcticament ha desaparegut després de la deportació. La migració facilita el contacte entre dialectes (Kerswill 2006) i, en determinats casos, això fa que desapareguin o es (con)fonguin, com expliquen Auer i Hinskens:

There settlement in Germany of German speakers from the eastern provinces of the former *Reich* after World War II led to loss of dialect (Auer i Hinskens 1996).

Per tant, podríem dir que la deportació va contribuir finalment a la uniformització del TC. L'adopció preferent de la varietat literària i la influència moderna del turc han estat els mecanismes del que podem anomenar *oguzització* del TC modern.

Inventari fonològic del tàtar de Crimea

Malgrat que aquest treball no vol ser de cap manera un estudi tipològic exhaustiu del TC, sí que és imprescindible que ressaltem alguns aspectes de la llengua que s'han vist afectats per les circumstàncies històriques que l'han acompanyada durant els darrers cent anys. Així, doncs, cal que fem un repàs de l'inventari fonològic del TC. Berta (Johanson i Csató 1998) descriu els fonemes vocàlics següents:

/a/, /o/, /e/, /ə/, /i/, /y/, /ɨ/, /u/

Izidinova (1997) hi afegeix un fonema /ə/ dialectal. Quant als fonemes consonàntics, Berta (Johanson i Csató 1998) enumera:

/b/, /v/, /w/, /g/, /d/, /d͡ʒ/, /ʒ/, /z/, /j/, /k/, /l/,
/m/, /n/, /ŋ/, /p/, /r/, /s/, /t/, /f/, /χ/, /ʃ/, /tʃ/, /h/

Tant Izidinova (1997) com Berta (Johanson i Csató 1998) assenyalen la faringal /h/ com a fonema dialectal en recessió.

La influència del rus

La influència del rus és cada vegada més palpable i evident sobre el TC, principalment en el que Hagège (2000) anomena *lenoyau dur*. Les interferències entre el rus i el TC van començar després de la invasió russa de la península, el 1793 (Fisher 1987). Aquesta interferència anava en una direcció concreta: la segona llengua (el rus) rebia l'influx de la llengua dels parlants (el TC). El vector de la influència va allargar-se fins als anys 1930.

Així, doncs, trobem manlleus russos antics, adaptats a la fonologia del tàtar i a l'harmonia vocàlica típica de les llengües turqueses (Emírova 2008):

rus

царь ['tsarʲ]
Екатерина [jikatir'ina]
Россия [rəs'i'ia]
стакан [stək'an]

tàtar de Crimea

чар ['tʃar]
Катарна [katar'na]
Русие [rusi'e]
истакан [istak'an]

Després de la deportació, la manca de centres d'ensenyament en tàtar, les parelles mixtes i un entorn lingüístic aliè van comportar que el vector d'influx canviés de sentit. Sense adduir-ne gaire exemples, Emírova (2008) exposa els nivells d'interferència del rus en el TC modern:

- Lèxic: gran quantitat de préstecs i calcs semàntics, fraseològics i de sistemes de formació de paraules.
- Sintaxi: incompliment de l'ordre fix de la frase típic de les llengües turques.
- Fonologia: alteració de trets fonèmics i variació en la realització fonètica. Variació en els trets prosòdics característics de la llengua.

En el pla fonètic, la tataròloga sí que aporta alguns exemples de la influència de la llengua russa. La nasal velar [ŋ] es pronuncia com la nasal alveolar russa [n]; el so africacat [dʒ] no es pronuncia homoorgànic; l'africada dorsopalatal sorda [tʃ̞] es pronuncia com la russa, és a dir, palatalitzada [tʃʲ]. Entre els parlants més joves, hi ha una forta tendència a la russificació del sistema fonètic que es manifesta de la manera següent:

- Aparició de sons consonàntics palatalitzats de manera sistemàtica.
- Delabialització i pronúncia ioditzada de les vocals labials.
- Reducció vocàlica qualitativa, en lloc de quantitativa.

Els sons consonàntics palatalitzats, calcats directament de la fonètica russa i que no són naturals en la fonètica d'aquesta llengua turquesa, apareixen davant de totes les vocals anteriors. Es detecten, doncs, pronúncies del tipus:

[dʲief'tʲer] en lloc de [def'ter], 'llibreta'

[pʲendʒʲere'dʲe] en lloc de [pendʒere'de], 'a la finestra'

La delabialització de les vocals i la pronúncia ioditzada al trobem, per exemple, a:

[kʲu'tʃʲuk] per [kv'tʃyk], 'petit'

[kʲierdʲi] en lloc de ['kərdi], 'ell veu'

[kʲur'sʲu] per comptes de [kyr'sy], 'cadira'

Quant a la reducció vocàlica qualitativa (característica del rus), trobem:

[mʲik'tʲep] en lloc de [mek'tep], 'escola'

[dʲi'mʲek] per [de'mek], 'parlar'

[ʃʲi'kʲerli] per [ʃe'kerli], 'amb sucre'

Amb tot això, podem afirmar que el rus exerceix una influència enorme i inexorable sobre el sistema fonològic del TC.

Veiem, doncs, com es disparen tots els senyals d'alarma que alerten d'un procés de substitució que probablement s'acosta a un punt de no-retorn (Junyent 1992):

- Interferència unidireccional: rus → tàtar.
- Fragmentació de la base territorial del tàtar: els nous assentaments són dispersos.

- Procés de substitució a les zones urbanes (Bieder 1999).
- Reducció de les funcions: el TC es limita a les relacions interpersonals entre parlants (Emírova 2010, Cabal-Guarro 2013a).
- Degradació de l'estatus de la llengua: una part de la societat de Crimea veu la reivindicació lingüística dels tàtars com una tornada al passat, com un nacionalisme ranci (Bieder 1999).

Dins de l'òrbita postsoviètica, podem comparar-hi una llengua com el bielorús que, havent estat fins i tot l'única llengua oficial de Bielorússia just després de la caiguda de l'URSS, actualment comparteix aquest estatus amb el rus i es troba en una conjuntura de recessió irrefrenable que en fa témer seriosament la desaparició (Giger i Sloboda 2008, Alpàtov 2000). També és interessant veure el cas del Kirguizistan, on s'està produint un fenomen de pidginització entre el rus, el kirguís i l'uzbek (Orusbaev i Mustajoki 2008), malgrat que el kirguís és la llengua de l'estat i el rus és (només) la segona llengua oficial. De tots dos casos, n'hi ha nombroses referències a Cabal-Guarro (2013b).

El tàtar de Crimea i els alfabet

Totes les llengües turqueses de l'URSS, a més a més de les llengües paleosiberianes, finoúgriques i caucàsiques, van iniciar un procés d'adopció de l'alfabet llatí entre 1926 i 1936 (Koutaissoff 1951, Grenoble 2003, Sebba 2006). La tolerància envers els nacionalismes de les minories que hem vist a la introducció, la creença en l'expansió immediata del comunisme arreu del món i la voluntat ferma de garantir l'èxit del procés indigenista van facilitar aquesta adopció (Lewis 1972).

Probablement, el triomf de la conversió a l'alfabet llatí a Turquia el 1928 i la por d'un creixement ràpid del sentiment panturquista van fer saltar les alarmes ja a principi de la dècada de 1930 (Sebba 2006). El 1937, finalment, el Comissariat de la Unió per al nou alfabet, amb el suport del Comissariat per a les nacionalitats soviètiques de l'URSS, va decidir que totes les llengües del territori de la Unió havien d'escriure's en alfabet ciríl·lic (Lewis 1972). Entre 1937 i 1939, l'alfabet ciríl·lic va substituir el llatí en tots els estàndards que s'havien creat durant els anys 1920 (Slezkine 1994).

Els parlants moderns del TC no han estat capaços de deslligar la fonètica russa de la grafia ciríl·lica i han acabat descodificant la seva llengua a través del rus. Això pot haver estat així per als *nous* TC, és a dir, els qui han estat escolaritzats ja en tàtar a Crimea. La poca preparació dels professors de TC (Emírova 2008), el fet que molts d'ells tinguin el rus com a L1 i llengua familiar (Cabal-Guarro 2013a) i l'entorn diglòssic de la península han fet que l'influx de la llengua russa sigui enorme en tots els nivells de la llengua dels TC.

Escrit en alfabet ciríl·lic des de 1938, el TC s'ha vist mediatitzat per les convencions gràfiques russes. Així, els estudiants de tàtar han estat víctimes

d'allò que Moreno Cabrera (2007) anomena *criptoescripturisme*, però en una versió per a tots els públics. Moltes de les llengües que han fet o fan servir el ciríl·lic han patit els efectes d'aquest escripturisme, diguem-ne, literal. El TC es troba entre les que l'han fet servir i el tornen a fer servir.

El procés de transició a la grafia llatina endegat els darrers anys ha hagut d'abandonar-se abans de ser completat, perquè la legislació russa obliga a fer servir alfabetos de base ciríl·lica a totes les llengües de la Federació. Evidentment, aquest comportament erràtic pel que fa a l'escriptura complica molt l'establiment, l'acceptació i el desenvolupament d'un estàndard modern de la llengua dels TC.

5. PER ACABAR

Hem fet un repàs breu a la història dels tàtars de Crimea i hem indicat alguns dels processos que n'envolten la llengua (mancances a l'ensenyament, diglòssia, influència del rus, dificultats per crear un estàndard, etc.). Si bé el (suposat) nombre de parlants de TC i les millores en matèria legislativa i en l'ensenyament dels darrers anys de la Crimea ucraïnesa podien fer-nos pensar que s'havia iniciat tímidament el camí per capgirar el canvi lingüístic (Fishman 1991), no hem de perdre de vista el procés de recessió social (Hagège 2000) en què es troba la llengua turquesa dels TC.

Es fa molt difícil fer un estudi sobre la pèrdua de trets propis, sobre canvis en el sistema fonètic i sobre molts d'altres aspectes del TC, pel fet que els lingüistes no hi fan treball de camp. Tal com assenyala Emírova (2010), en tot Crimea no hi ha ni un sol laboratori de fonètica. Tampoc no sembla que hi hagi ningú que es dediqui a analitzar de manera sistemàtica l'influx de la llengua russa sobre el TC. Emírova (2010) assenyala que hi ha un gran dèficit d'investigadors en matèria de llengua i que això està deixant a la deriva el desenvolupament del TC.

A banda d'aquests aspectes, cal esperar encara per veure quines conseqüències tindrà l'annexió russa de la península en matèria sociolingüística i, en definitiva, en la pervivència del tàtar de Crimea.

BIBLIOGRAFIA

- ALBIN, F. (1970), "Decision-Making in Soviet Higher Education (A Documentary History)", *Soviet Education*, 12/9-10-11, 1-287.
- ALPÀTOV, V. M. (2000), *150 iazikov i politika: 1917-2000. Sotsiolingvístičeskie problemi SSSR i postsovétskogoprostranstva*, Moscou, Kraft+, Institut vostokovédénia RAN.
- ASCHERSON, N. (2001), *El mar Negro. Cuna de la civilizaci3n y la barbarie*, Barcelona, Tusquets.
- AUER, P. i HINSKENS, F. (1996), "The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old area", *Sociolinguística*, 10, 1-30.

- BIEDER, N. (1999), *Die sprach- und ethnopolitische Situation auf der Halbinsel Krim im Rahmen des russisch-ukrainisch-krimtatarischen Sprachkontaktes*, Tesi doctoral.
- BILINSKY, Y. (1981), "Expanding the Use of Russian or Russification? Some Critical Thoughts on Russian As a Lingua Franca and the 'Language of Friendship and Cooperation of the Peoples of the USSR'", *Russian Review*, 40, 317-332.
- BRUDKO, L. (1994), "Культурная интеграция крымских татар".
- BUGAI, N. F. (1992), *Ióssif Stalin – Lavrentiu Berii: ikh nado deportirovat. Dokumenti, fakti kommentari*, Moscou, Drujbà Narodov.
- CABAL-GUARRO, M. (2013a), "Linguistic Vitality, Uses and Attitudes amongst the Crimean Tatar Youngsters: a Pre-study of the Simferopol Students", *Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları Konulu 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu* [Actes del quart simposi internacional sobre llengüesturquesamençades], Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2013, 143-156.
- CABAL-GUARRO, M. (2013b), "El rus com a *lingua franca* als estats postsoviètics", *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 23 (2013), 343-373
- CRISP, S. (1989), "Soviet Language Planning 1917-53", a *Language Planning in the Soviet Union*, Kirkwood, M. (ed.), Londres, Macmillan Press, 27.
- CZERWONNAJA, S. (2007), "The Islamic Factor in the Crimean Tatar National Movement in the Late Twentieth and Early Twenty-First Centuries", *Religion, State and Society*, 35, 195.
- DE GRUIJL, K. (2000), *La Situación de los refugiados en el mundo 2000: cincuenta años de acción humanitaria*, Barcelona, Oficina del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados (ACNUR).
- EMÍROVA, A. (2008), "Krimskotatarsko-rússkaia iazikovaia interferéntsia: diakhrónia i sinkhrónia", Actes de MegaLing 2008, conferències internacionals sobre lingüística aplicada a Simferòpol, 319-322.
- EMÍROVA, A. (2010), "Krimskotatarski iazik v sotsiolingvistíxskom izmerenii", *Kultura Narodov Pritxernomória*, núm. 183, Simferòpol, 205-208.
- FISHER, A. W. (1987), *The Crimean Tatars*, Stanford, Hoover Institution Press.
- FISHMAN, J. A. (2001), *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*, Clevedon, Multilingual Matters.
- GIGER, M. i SLOBODA, M. (2008), "Language Management and Language Problems in Belarus: Education and Beyond", *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11/3-4, 315-339.
- LEWIS, E. G. (1972), *Multilingualism in the Soviet Union. Aspects of Language Policy and its Implementation*, L'Haia, Mouton de Gruyter.
- GRENOBLE, L. A. (2003), *Language Policy in the Soviet Union*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
- HAGÈGE, C. (2000), *Halte à la mort des langues*, París, Éditions Odile Jacob.
- IZIDÍNOVA, S. R. (1997), "Krimskotatarski iazik", a *Iazikí mira: tíúrskie iazikí*, Teníxev, E. R. (ed.), Moscou, Indrik, 298-309.
- JOHANSON, L. i CSATÓ, É. A. (1998), *The Turkic Languages*, Londres, Routledge.
- JUNYENT, M. C. (1997), *Vida i mort de les llengües*, Barcelona, Empúries.
- KERSWILL, P. (2006), "Migration and language", a *K Sociolinguistics/Soziolinguistik. An International Handbook Of The Science Of Language And Society*, Mattheier, Ammon, U. i Trudgill, P. (eds.), segona edició, vol. 3., Berlín, De Gruyter.

- KOUTAISSOFF, E. (1951), "Literacy and the Place of Russian in the Non-Slav Republics of the USSR", *Soviet Studies*, 3/2, p. 113-130.
- KREINDLER, I. (1989), "Soviet Language Planning since 1953", a *Language Planning in the Soviet Union*, Kirkwood, M. (ed.), Londres, MacmillanPress, 43.
- LEMERCIER-QUELQUEJAY, C. (1968), "The Tatars of the Crimea, a Retrospective Summary", *Central Asian Review*, vol. 16, núm. 1, 25.
- LEWIS, E. G. (1973), *Multilingualism in the Soviet Union. Aspects of Language Policy and its Implementation*, Mouton, TheHague.
- MORENO CABRERA, J. C. (2007), "Lenguas amenazadas por los lingüistas", conferència presentada el 26 d'octubre de 2007 a les Jornades 15 anys GELA, organitzades pel Grup d'estudi de llengües amenaçades de la Universitat de Barcelona.
- POLIAN, P. (2001), *Ne po svoiei voli. Istória i gueogràfia prinudítelnikh migratsi v SSSR*, Moscou, OGI.
- SEBBA, M. (2006), "Ideology and Alphabets in the Former USSR", *Language Problems Language Planning*, 30/2, 99-125.
- SLEZKINE, Y. (1994), "The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism", *Slavic Review* 53, 414-452.
- STATIEV, A. (2005), "Motivations and Goals of Soviet Deportations in the Western Borderlands", *Journal of Strategic Studies*, 28:6, 977-1003.
- ORUSBAEV, A.; MUSTAJOKI, A. i PROTASSOVA, E. (2008), "Multilingualism, Russian Language and Education in Kyrgyzstan", *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11, 476-500.
- WILLIAMS, B. G. (1997), "A Community Reimagined. The Role Of 'Homeland' In The Forging Of National Identity: The Case Of The Crimean Tatars", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 17:2, 225-252.
- WILLIAMS, B. G. (1998), "The Crimean Tatar Exile In Central Asia: A Case Study In Group Destruction And Survival", *Central Asian Survey*, 17:2, 285-317.
- WILLIAMS, B. G. (2002), "The Hidden Ethnic Cleansing Of Muslims In The Soviet Union: The Exile And Repatriation Of The Crimean Tatars", *Journal of Contemporary History*, vol. 37, núm. 3 (juliol 2002), 323-347.